

Havolaki Yersovuni (*Leontice incerta* Pall) Ning Urug'Ko'Rsatkichlari

**Shodiyeva Zulayxo Shavkatovna., Saydullayeva Iroda Saydullayeva.,
Muxammatova Saboxat Jamol qizi**

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti,
Veterinariya farmatsevtikasi kafedrası assistentlari

Annotatsiya: *Leontice incerta* o'simligini aniqlashda yordam beradigan aniq morfologik xususiyatlarni o'zida namoyish etadi. O'simlik odatda 20-60 santimetr balandlikda o'sadi. U qalin va go'shtli ildizpoyaga ega, u ozuqa moddalarini saqlash va o'simlikni o'sish va rivojlanish uchun mas'ul bo'lgan er osti poyasi hisoblanadi. Ildizpoya bir nechta tik poyalarni hosil qiladi, ularning har birida bitta sariq gul. [1., 7.]

Kalit so'zlar: Morfologik xususiyatlar, dekorativ o'simlik, kapsula, sariq gulbargga.

Kirish. O'simlik o'ziga xos morfologik xususiyatlarga ega, masalan, uning er osti ildiz tizimi va jozibali sariq gullari uning dekorativ o'simlik sifatida ahamiyat ega. Biroq, an'anaviy tibbiyotda uzoq vaqtdan beri qo'llanilishiga qaramay, *Leontice incerta* ning biologik xususiyatlari bo'yicha ilmiy tadqiqotlar cheklangan bo'lib, uning potentsial foydalarining ko'p jihatlari o'rganilmagan [2].

Leontice incerta o'simligini aniqlashda yordam beradigan aniq morfologik xususiyatlarni o'zida namoyish etadi. O'simlik odatda 20-60 santimetr balandlikda o'sadi. U qalin va go'shtli ildizpoyaga ega, u ozuqa moddalarini saqlash va o'simlikni o'sish va rivojlanish uchun mas'ul bo'lgan yer osti poyasi hisoblanadi. Ildizpoya bir nechta tik poyalarni hosil qiladi, ularning har birida bitta sariq gul [1]

Leontice incerta barglari 3-5 bargdan iborat bo'lib, ular nayzasimon hamda ellips shaklga ega, chetlari tishli. Barglarning yuqori yuzasi yashil rangga ega, pastki yuzasi esa oqargan yoki oq rangga ega. Poyasi va barglari har bir o'simlik turiga qarab mayda tuklarga ega bo'lishi yoki yalang'och bo'lishi mumkin [3].

Gullash odatda kech bahorda yoki yozning boshida sodir bo‘ladi. *Leontice incerta* gullari nisbatan katta va ko‘zga tashlanadigan. Ular ikkita aylana shaklida joylashgan oltita sariq gulbargga ega bo‘lib, yulduz shaklidagi tuzilishga ega. Gullari germafrodit bo‘lib, erkak va urg‘ochi jinsiy a‘zolari o‘z ichiga oladi [4].

Changlanishdan so‘ng *Leontice incerta* kapsula shaklida mevalarni ishlab chiqaradi. Ushbu kapsulalarda tabiiy vositalar yoki inson aralashuvi bilan tarqalgan ko‘plab mayda, qora urug‘lar mavjud [5].

L. incerta urug‘lari may oyining o‘rtalarida pishib, bir necha kundan keyin tarqaladi. Faqat urug‘lar bilan ko‘payadi. *L. incerta* urug‘ining turg‘unligi aniqlanmagan, ammo Nikolaeva va boshqalar (1985). *L. ewersmanni* urug‘larida chuqur murakkab morfofiziologik uyqusizligini o‘rgangan. Berberidaceae oilasida fiziologik va morfofiziologik uyqusizlik borligi aniqlangan [6].

Natija: *Leontice incerta* urug‘larining laboratoriya sharoitida unuvchanligi. Tadqiqotlarimizga ko‘ra, *L. incerta* urug‘larini laboratoriya sharoitida unuvchanligini aniqlash uchun Petri kosachasida farmolinning 2 % li eritmalari bilan namlangan dokada 3 kun o‘rab qo‘yildi, o‘simlikning 100 tadan urug‘i undirib ko‘rildi. Laboratoriya sharoitida hech qanday kimyoviy moddalar bilan ishlov bermaganda urug‘ unuvchanligi kuzatilmadi. Urug‘larning laboratoriya sharoitida unuvchanligini aniqlashda yangi yig‘ib olingan urug‘lardan foydalanildi va 5-20 °C gacha 4 marta takroran undirilib ko‘rildi. Urug‘larning unib chiqishi uchun optimal harorat 10-15 bo‘lib, unda 30-40 kunda urug‘larning unuvchanligi 75-80% ni tashkil etdi.

***Leontice incerta* urug‘larini dala sharoitida unib chiqishiga ekish muddatlarining ta’siri (n=100)**

Ekish muddati	Unib chiqqan urug‘lar %
kuzgi	75,2±2,1
bahorgi	0

L. incerta urug‘larining unib chiqishiga ekish chuqurligi ham ta’sir etuvchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Buni o‘rganish maqsadida urug‘larni quyidagi (1, 2, 3, 4, 5, sm) chuqurliklarga ekildi .

***Leontice incerta* urug‘larini unib chiqishiga ekish chuqurligining ta’siri (n=100)**

O‘simlik nomi	Ekish chuqurligi (sm)				
	1	2	3	4	5
	Unuvchanlik, % da				
<i>L. incerta</i>	28,2±5,1	43,3±4,2	70,6±2,8	75,2±2,1	69,3±3,4

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ruan CJ, da Silva JAT (2011) Adaptive significance of foral movement. Crit Rev Plant Sci 30:293–328. <https://doi.org/10.1080/07352689.2011.587715>
2. Mzhel’skaya L.G., Yatsyn V.K., Abubakirov N.K. Triterpene glycosides of *Leontice eversmannii*. I - //Chemistry of Natural Compounds 2, 6, 345-348.[1966]
3. Shokatyari S., Jamei R. Correlation between antioxidant activities and phenolic content of *Leontice armeniaca* and *L. leontopetalum* //Iranian Journal of Plant Biology.T. 6. – №. 22. – C. 1-14.[2014]
4. Sun HR, Che ZB, Chen YS, Lu WH, Wang SL, Li NN and Xin HL Ecological adaptability of biological traits and population distribution patterns for the ephemeral plant *Leontice incerta* in desert habitats [in Chinese with English abstract]. 28, 198–207.[2019]
5. Sun HZ, Lu JJ, Tan DY, Baskin JM and Baskin CC Dormancy and germination characteristics of the trimorphic achenes of *Garhadiolus papposus* (Asteraceae), an annual ephemeral from the Junggar Desert, China.South African 75, 537–545.[2009]
6. Wang JH, Baskin CC, Chen W and Du GZ Variation in seed germination between populations of five sub-alpine woody species from eastern Qinghai-Tibet plateau following dry storage at low temperatures. 25, 195–203.[2010b]
7. Shavkatovna, A. S. Z. (2023). MEDICINAL PROPERTIES OF THE PLANT CROCUS SATIVUS L.
8. Shavkatovna, A. S. Z. (2023). THE EFFECT OF THE MEDICINAL PLANT FERULA SUMBOL ON THE ANIMAL ORGANISM.
9. Zulayho, S., Shohzod, O., Ezoza, I., & Dilnura, A. (2023). DORIVOR QASHQARBEDA (MELILOTUS OFFICINALIS) NING DORIVORLIK XUSUSIYATI VA CHORVACHILIKDAGI AHAMIYATI. AGROBIOTEKNOLOGIYA VA VETERINARIYA TIBBIYOTI ILMIY JURNALI, 2(5), 65-67.